

FTAMM: 14.25.07

А.А.КУРАЛБАЕВА

Хожжа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
(Түркістан, Қазақстан), kural-aliya84@mail.ru
<https://doi.org/10.51889/2020-2.2077-6861.20>

ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ТҮРКИЯНЫҢ 1-ші СЫНЫП АНА ТІЛІ ОҚУЛЫҚТАРЫН ПІШІМІ МЕН ДИЗАЙНЫ ТҮРҒЫСЫНАН САЛЫСТЫРЫЛМАЛЫ ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа

Бұл жұмыстың мақсаты Қазақстан және Түркиядағы 1-ші сынып ана тілін оқытатын оқулықтарын пішімі мен дизайны тұрғысынан салыстырмалы зерттеу болып табылады. Оқулықтар білім берудегі ең тиімді қайнар көздерінің бірі. Ана тілінің байлығын, нәзіктігі мен сұлулығын сезінуде, тіл білу мен сүйіспеншілікке жетуде оқулықтардағы мәтіндердің маңызы зор. Оқулықтың көп бөлігі мәтіндермен оқу материалдарынан тұрады. Қазақстанның «Сауат ашу. 1-бөлім», «Сауат ашу. 2-бөлім» оқулықтарын және Түркияның «İlkokul 1. Sınıf İlk Okuma Yazma kitabı», «İlkokul Türkçe 1 Ders Kitabı» оқулықтарын салыстырмалы зертеуде: оқулықтардың физикалық құрылымдық сипаттамасына сәйкес оқулықтың көлемі, мұқабасы, түптелуі, беттер саны, түстердің қолданылуы, қағаз текстурасы мен сапасы, қаріп стилі мен өлшемі анықталып, талдау жасалды.

Түйін сөздер: сауат ашу; оқулық; пішім; дизайн; оқулық мұқабасы.

Білім беру жүйесінің өзгеруі негізінде білім мазмұны жаңарады. Жеке тұлғаны дамытудың және оның жалпы адами құндылықтары жинақталған мәдениетін қалыптастырудың негізгі құралдарының бірі білім мазмұны болып табылады және білім мазмұнының жаңаруы білім берудің нормативтік құжаттары – пәндер бойынша білім стандарттары, базистік, типтік жоспарлар, пәндер бойынша дайындалған оқу бағдарламалары, оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендердің мазмұнында көрініс табады.

Оқулық – оқушылардың жасына және білім деңгейіне сәйкес келетін когнитивті және аффективті дағдылармен байланысы бар бай мәтіндерден тұратын, оқу жоспарларына негізделген принциптерге сәйкес дайындалған баспа және оқыту материалы. Аталған сипаттамаға сай дайындалған оқулық оқу, жазу дағдыларын игеруде маңызды орын алады. Себебі алғашқы оқу, жазу дағдылары (оқу, жазу, сөйлеу, тындау) мәтінге сай әзірленген тапсырмалар арқылы жүзеге асады.

Кітап адамның қарым-қатынас және мәдени құрал болып табылады. Тәрбие мен білімнің адамзат тарихынан бері, бүгінгі

күнге дейін жаңарып отыруы кітаптардың жаңарып отыруына себеп болды. Баланың дамуына, білім алуына және жеке тұлға болып қалыптасуына кітап маңызды рөл атқарады. Оқулықтар білім беру мақсатын жүзеге асыруда оқушылардың оқу тәжірибесінің негізі болып табылатын оқу материалдарының бірі.

Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігінде «Оқулық (учебник) – оқу бағдарламалары мен дидактиканың талаптарына, оқыту мақсатына сай нақты оқу пәнінің мазмұны ғылыми негізде, жүйемен баяндалатын кітап. Оқу пәнінің толық мазмұны оқулықтар мен оқу құралдарында баяндалады. Оқулықтар оқу орындарының типіне қарай жасалады. Оқулықтарға мынадай педагогикалық талаптар қойылады: оқу материалдарының қазіргі ғылым мен техниканың дәрежесіне сәйкес баяндалуы; жоғары идеялылығы; Оқулықтар мазмұнының оқу бағдарламаларының мазмұнын ұғынуға лайықты болуы; Оқулық материалдарының жүйелі және бірізді түрде оқушылардың жас және таным ерекшеліктеріне сәйкес баяндалуы; оқулықтарда дәл және анық тұжырымдалған қорытындылар, ережелер, заңдар мен

анықтамалардың баяндалуы, тілінің жатық, әдеби және ықшамды болуы, оқушылардың ұғымына сәйкес келуі; оқу материалдарын меңгеруді жеңілдететіндей суреттердің, кестелердің, диаграммалардың, сызбалардың болуы; оқулықтың сыртқы пішіндерінің ретті көркемделуі (қағаз, қаріп, мұқаба). Негізгі оқу пәндерінің қосымша әр түрлі оқу құралдары құрылады: жазбаша жаттығулар кітаптары, анықтамалар, сөздіктер, оқу кітаптары, тарихи және географиялық карталар және т.б.» деп жазылған [7, Б.159].

Бір кітапты оқулық ретінде сипаттау, кітаптың курс бағдарламасына сәйкес келетіндігін білдіреді. Яғни оқулық бағдарламаның мақсаты мен талаптарына сай келетін, әдістер мен тәсілдерді іске асыратын құрал. С.Б.Бабаевпен Ж.К.Оңалбек білімдік оқу материалының нақты мазмұны оқулықтармен оқу құралдарында ашылады. Оқулық мектептік (ЖОО) білім ақпаратының көзі әрі оқу жабдығы, білімдену мақсаттары мен мазмұнын айқындайды, ал оқулықтың басты көрінісі – мәтінде дей келе мәтіннің келесідей бірліктерден құралатындығын жазады:

– негізгі (тұғыр терминдер, олардың анықтамалары, негізгі деректер, құбылыстар, оқиғалар;

– заңдар, теориялар және жетекші идеялар және т.б. баяны); – қосымша (құжаттар, хрестоматиялық және анықтамалық материалдар, өмірнама деректері, статистика мәліметтері және т.б.);

– түсініктеме (кіріспе, ескертулер, сөздіктер, көрсетпелер және т.б.).

Оқулықтарға қосымша оқу құралдары дайындалады. Мұнда оқулық материалдарының кейбірі мазмұн тұрғысынан тереңдей түседі, кеңейеді. Оқу құралдары – бұлар хрестоматиялар, есеп жинақтары, атластар, жаттығу жинақтары және с.с [1, Б.91].

Орыстың ұлы педагогы К.Д. Ушинский «Оқулық – ғылыми категорияларды, педагогикалық категорияларға айналдыру жолымен өңделген, оқушыларға арналған құрал» деген анықтамасы өзінің мәнін әлі күнге дейін жойған жоқ [10].

Ал, Ұ.Қ.Қыяқбаева «Қазақ бастауыш мектептеріндегі білім беру мазмұнының қалыптасуы мен дамуы (1991-2007)» атты кандидаттық диссертациясында «Оқулық дегеніміз – оқытудың бағдарламада белгіленген мақсаттарына және дидактика талаптарына сәйкес белгілі бір оқу пәні бойынша ғылыми білімдердің негіздерін баяндайтын кітап» деген анықтама береді [8, Б.55].

Чечен және Чифтжинның «İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi» атты еңбегінде: «Оқулық оқу жоспарының қағидаларына сәйкес дайындалған оқушының жас ерекшелігіне, білім деңгейіне сай келетін когнитивті және аффективті дағдылармен жабдықталған бай мәтіндерден тұратын баспа және оқу материалы болып табылады» деп жазады [11]. Яғни оқулықтар оқу жоспарларында орын алған тақырыптар туралы ақпаратты жоспарлы және жүйелі ашатын, ақпарат көзі бола отырып оқушыларды пәнге мақсатты түрде бағыттауының негізгі орта болып табылады.

Ф.Гүнеш: «Оқулық білім беру бағдарламаларына сәйкес дайындалған, белгілі бір деңгейдегі оқушылар үшін жазылған және оқыту мақсатында қолданылған, оқу мен есте сақтауды жеңілдетедін, жеңілден қиынға жүйелі үдеріспен дамып отыратын құрал» – деп сипаттайды [2].

Оқулықтар оқу жоспарларында берілген тақырыптарға тән жоспарлы және белгілі бір тәртіппен зерттелген ақпарат көзінің негізгі ортамы болып табылады. Оқулық жалпы физикалық ерекшеліктері, білім беру дизайны, көрнекі бейнеленуі мен тіл, түсіндіру және өлшеу-бағалау сынды төрт критериймен бағаланады. Оқулықтар әзірленген тілге және білім беру жүйесінен туындайтын айырмашылықтарға сәйкес әртүрлі болуы мүмкін. Алайда, ана тілін оқытуда кездесетін әдістер мен мәселелер көбінесе ұқсас. Дұрыс дайындалған оқулық оқушыға жақсы білім алуға мүмкіндік береді. Оқулықтардағы тағы бір маңызды фактор – суреттер. Яғни оқулықта берілген суреттер тақырыпқа

және оқушылардың жас ерекшелігіне сай болуы қажет. Оқулық дизайны оқушылар мен мұғалімдер үшін өте маңызды. Себебі оқулықты әзірлеуде қатар арасы, сөздер, тақырыптар, қаріп стилі мен өлшеміне мән берген жөн.

Мұғалімдер мен оқушылардың оқытуға қосқан үлесі оқулық таңдаудың маңыздылығын арттыра түседі. Оқулықтың оқуға және үйренген нәрселерге шолу жасауға көмектесетін функциялар бар. Екінші жағынан, оқулық арқылы оқушы мұғалімнің түсіндіргендерін қай жерде және қай уақытта болсын қайталау мүмкіндігіне ие болады. Осыны ескере отырып, дайындалған оқулықтардың сапасы жоғары болады [6]. Оқулық – білім беру бағдарламасының мақсаттына, мазмұнына, оқу үрдісінің оқыту, өлшеу және бағалау критерилеріне сәйкес дайындалған баспа материалы [5].

Зерттеу жұмысына байланысты әдебиеттерді қарастырғанымызда Европа өлкелеріне тән оқулықтарға салыстырмалы зерттеу жүргізілгені анықталды. Осы негізде бұл зерттеуде 2016 жылы Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі тарапынан ұсынылған «Сауат ашу» оқулығында және 2018 жылы Түркия Республикасы Ұлттық Білім Министрлігінің тарапынан ұсынылған «Türkçe dersі» оқулығы қолға алынып, оқулықтар анықталған өлшемдер бойынша зерттелді.

Оқулықтың пішімі мен дизайнын талдауда Чалықтың (Çalık, 2001: 2-14) сыныпландырма әдісі қолданылды:

1. *Жалпы көрінісі*: а) өлшемі, ә) көлемі, б) бет саны, в) қағаз сапасы, г) оқулық мұқабасы.

2. *Көрнекі материалдар*: а) кестелер мен сызбалар, ә) суреттер, б) түстердің қолданылуы.

3. *Қаріп*: а) қаріп өлшемі [12].

Гүнештің «Ders Kitaplarının İncelenmesi» атты еңбегінде оқулықтарды: 1) оқулық беттерінің ашылуымен бірге парақтардың жылтылуы да оңай болатын спиральді түптеу, 2) оқулық беттерінің ашылуы спиральді түптелуге қарағанда қиын және

парақтардың ыдырау ықтималдығы жоғары картонды түптеу, 3) өте ұзақ қолданылатын бірақ үнемді емес матамен түптеу секілді түптеудің үш түрлі қолданылады деп жазады [2].

Оқулықтардың бет сандары оқушылардың жас ерекшеліктеріне, даму кезеңдеріне, сыныбына және пәннің оқу бағдарламасына сай жасалуы қажет. Оқулықтардың бет саны, сонымен қатар оқулықтың баспа табағын да анықтайды. Әр 16 бет бір баспа табақты құрайды деп жазады Гүнеш өзінің «Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi» атты еңбегінде әр сынып үшін оқулықтардың бет санын анықтауға байланысты Коуллитт және Стайгердің жасаған зерттеуінде оқулық бет сандарының төмендегідей болуы керектігін анықтағандығын жазған: *1 сынып үшін* – 88 бет; *2 сынып үшін* – 120 бет; *3 сынып үшін* – 152 бет; *4 сынып үшін* – 176 бет; *5 сынып үшін* – 208 бет [3].

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 19 тамыздағы № 611-ші «Оқулық басылымдарына қойылатын гигиеналық нормативтерді бекіту туралы» бұйрығына сәйкес бір оқулық басылымының салмағы 1-4 сынып оқушылары үшін 300 граммнан аспауы тиіс екендігі жазылған. Сондай-ақ оқулық басылымдарында: ақпараттың бұрмалануына немесе жоғалуына алып келетін, жеңіл оқылуды, оқу жағдайларын нашарлататын ақаулар; дұрыс басып шығармау (бейнелеу элементтерінің жоғалуы), бояудың көшуі, бояу толтырылған учаскелер, дақтар, сызаттар, баспа-таңбадағы қосарланған баспа элементтері; белгілердің штрихтары айқын емес мәтіннің басып шығарылуы; жиектеріне немесе блоктың ішіне желімнің құйылуы, беттердің желімделуі және ашу кезінде мәтіннің немесе иллюстрациялардың зақымдалуы; умаждалған, кір беттер; мұқабаның түбіртектен артта қалуы; блоктың немесе мұқаба қақпағының зақымдалуы сынды ақаулар болмауы қадағаланады. Сонымен қатар оқулық басылымдарын түптеуіне байланысты аз ластанатын тығыз (қатты интегралды) материалдан көзделуі

жәнеде сыммен қайып тігу – бекіту тәсілін пайдаланбайтындығы жазылған [9].

Зерттеу мақсаты: бұл зерттеу жұмысының мақсаты, Қазақстанның және Түркияның 1-ші сынып ана тілі оқулықтары пішімі мен дизайны тұрғысынан салыстырылып зерттеледі. Бұл мақсатқа қол жеткізу үшін төмендегі мәселелерге жауаптар алынды:

1. Қазақстан мен Түркиядағы 1-ші сынып ана тілі оқулықтарында сыртқы құрылымдық сипаттамасы қандай?

2. Қазақстан мен Түркиядағы 1-ші сынып ана тілі оқулықтарында ішкі құрылымы қандай?

Зерттеу әдістері: зерттеу жұмысы – құжаттарды талдау әдісіне негізделген сипаттамалық жұмыс. Қазақстанның және Түркияның 1-ші сынып ана тілі оқулықтарының пішімі мен дизайны зерттеледі. Деректерді жинау құралдары: деректерді жинау құралы ретінде Қазақстанның және Түркияның 1-ші сынып ана тілі оқулықтары пайдаланылды. Материалдарды талдау: зерттеу барысында материалдарға салыстырмалы талдаулар жасалынды.

Нәтижелер мен түсініктемелер.

Түркияның 1-ші сынып ана тілі оқулығының пішімі мен дизайны.

Түркияда 1-ші сынып ана тілі оқулығы Ұлттық білім министрлігі тарапынан жыл сайын тегін таратылады. Оқулық білім беру бағдарламасына сәйкес дайындалған және оқулықта оқыту мақсатында қолданылатын мәтіндер қамтылған. Сондай-ақ оқулықта мәтінге байланысты тапсырмалар мен бағалау нысандары орын алған.

«İlkokul 1. Sınıf İlk Okuma Yazma kitabı» және «İlkokul Türkçe 1 Ders Kitabı» оқулықтарының (ТР ҰБМ басылымы):

1. Жалпы көрінісі:

а) Өлшемі: кітаптың өлшемі, диаметрі және көлемі туралы. Оқулық (19,5*27,5) үлкен (B5) өлшемде.

ә) Түптелуі: оқулықтарды баспа сапасы бойынша зерделегенімізде оқулық парақтары бірдей өлшемде, оқулықтың бұрыштары 90 градуста дұрыс кесілген, баспа түсті, оқулықтың ішкі беттері тегіс.

б) Бет саны: 1-ші сынып «İlkokul 1. Sınıf İlk Okuma Yazma kitabı» оқулығы 208 беттен, «İlkokul Türkçe 1 Ders Kitabı» оқулығы 158 беттен тұрады.

в) Қағаз сапасы: қағаз түсі ақ, текстурасы тегіс. Қағаз сапасы жоғары.

г) Оқулық мұқабасы: оқулық мұқабасында оқулықтың атауы, қолданылатын мектептің түрі мен сыныбы жазылған.

Титул бетінде оқулықтың атауы, мектептің түрі мен сыныбы, оқулық авторлары, баспа үйінің есімі мен эмблемасы, жарияланған жері мен жылы орналасқан. Екінші бетінде оқулықтың Ұлттық Білім Министрлігіне тиесілі екендігі және оқулықты әзірлеушілер: өлшеу және бағалау, психолог, суретші мамандардың аты-жөндері, ISBN нөмірі, мақұлдау және басып шығару шешімі жазылған. Оқулықтың үшінші бетінде Түркия Республикасының байрағы және ән ұраны (İstiklal Marşı) және төртінші бетте ант жазылған. Бесінше бетінде Мұстафа Кемал Ататүрк суретіне орын берілген және 6-7 беттерде оқулық мазмұны, 8 бетте «Türkçe 1 Ders Kitabı» оқулығының шартты белгілері ұсынылған. Оқулық мазмұнына сай тақырыптар мәтіндер мен тапсырмалар арқылы айқындалған. Оқулықтың соңғы бетінде әдебиеттер тізімі ұсынылған.

2. Көрнекі материалдар:

а) кестелер мен сызбалар: оқулықта кестелер мен сызбалар тапсырмалар үшін әзірленген.

ә) суреттер: оқулықта суреттер, фотолар және карикатуралар орын алған.

б) түстердің қолданылуы: оқулықта барлық қанық түстер қолданылған.

3. Қаріп

а) қаріп өлшемі: қатар аралығы, шет аралығы мен абзац өлшемдері. 18 өлшемді қаріптердің қатарлар аралығы 20 өлшемді. Шет аралығы оң, сол, жоғары төмен жағынан 2 см аралық қалдырылған. Абзацтар белгілі бір өлшемде қалдырылған.

Қазақстанның 1-ші сынып ана тілі оқулығының пішімі мен дизайны. Қазақстанның 1-ші сынып ана тілі оқулығы А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі

институтының сарапшыларымен келісілген және Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі ұсынған. Оқулық білім беру бағдарламасына сәйкес дайындалған және оқулықта оқыту мақсатында қолданылатын мәтіндер қамтылған.

«Сауат ашу. 1-бөлім» және «Сауат ашу. 2-бөлім» оқулықтары (Атамұра баспасы):

1. Жалпы көрінісі:

а) Өлшемі: кітаптың өлшемі, диаметрі және көлемі туралы. Оқулық (17,5*22) үлкен өлшемде.

ә) Түптелуі: оқулықтарды баспа сапасы бойынша зерделегенімізде оқулық парақтары бірдей өлшемде, баспа түрлі-түсті, оқулықтың ішкі беттері тегіс.

б) Бет саны: 1-ші сынып «Сауат ашу. 1-бөлім» оқулығы 125 беттен, «Сауат ашу. 2-бөлім» оқулығы 112 беттен тұрады.

в) Қағаз сапасы: қағаз түсі ақ, текстурасы тегіс. Қағаз сапасы жоғары. Мұқабасы картоннан түптелген.

г) Оқулық мұқабасы: оқулық мұқабасында оқулықтың атауы, қолданылатын мектептің түрі мен сыныбы жазылған. Титул бетінде оқулықтың атауы, мектептің түрі мен сыныбы, баспа үйінің есімі мен

эмблемасы, жарияланған жері мен жылы орналасқан. Екінші бетінде оқулықтың ЭОЖ және КБЖ номерлері, оқулық шартты белгілері, авторларының аты-жөндері, ISBN нөмірі жазылған. Оқулық мазмұнына сай тақырыптар мәтіндер мен тапсырмалар арқылы айқындалған. Соңғы беттерінде оқулық мазмұны ұсынылған.

2. Көрнекі материалдар:

а) кестелер мен сызбалар: оқулықта кестелер мен сызбалар тапсырмалар үшін әзірленген.

ә) суреттер: оқулықта суреттер, фотолар орын алған.

б) түстердің қолданылуы: оқулықта барлық түстер қолданылған.

3. Қаріп

а) қаріп өлшемі: қатар аралығы, шет аралығы мен абзац өлшемдері. 18 өлшемді қаріптердің қатарлар аралығы 20 өлшемді. Шет аралығы оң, сол, жоғары төмен жағынан 2 см аралық қалдырылған. Абзацтар белгілі бір өлшемде қалдырылған. Қазақстан мен Түркиядағы 1-ші сынып ана тілі оқулықтарындағы беттер саны кесте 1-де берілген.

Кесте 1

Қазақстан мен Түркиядағы 1-ші сынып ана тілі оқулықтарының бет саны

№	Оқулық атауы	Бет саны
1	Сауат ашу. 1-бөлім	125
2	Сауат ашу. 2-бөлім	112
3	İlkokul 1. Sınıf İlk Okuma Yazma kitabı	208
4	İlkokul Türkçe 1 Ders Kitabı	158

Кестеде берілгендей Түркияның 1-ші сынып «İlkokul 1. sınıf İlk Okuma Yazma kitabı» оқулығы – 208 беттен ал, «İlkokul Türkçe 1 Ders Kitabı» оқулығы 158 беттен тұрса, Қазақстанның 1-ші сынып «Сауат ашу. 1-бөлім» оқулығы 125 беттен ал, «Сауат ашу. 2-бөлім» оқулығы 112 беттен тұрады. Түркияның оқулықтарының бет саны Қазақстанның оқулықтарының бет санына қараған да көп екендігі анықталды. Түркия оқулықтарында бет саны жағынан

көп болғанымен мәтіндер саны жағынан аз екендігі анықталды. Оқулықтардағы мәтіндер санын кесте 2-де берілген.

«Türkçe dersi» оқулығында он екі мәтіннің біреуі өлең, алтауы әңгімелеуші мәтін, бесеуі ақпарат беруші мәтін, ал, «Сауат ашу» оқулығында отыз мәтіннің алтауы өлең, он жетісі әңгімелеуші мәтін, жиырма үші ақпарат беруші мәтін түрлері орын алған. Оқулықтардың пішіндік ерекшеліктерін кесте – 3 те берілді.

Кесте 2

Қазақстан мен Түркиядағы 1-ші сынып ана тілі оқулықтарындағы мәтіндердің саны

Мәтін түрлері	1-сынып оқулығы	
	Сауат ашу 2 бөлім	Türkçe dersi 2 бөлім
Мәтін саны	30	12
Өлеңдер	6	1
Әңгімелеуші мәтіндер	17	6
Ақпарат беруші мәтіндер	7	5

Кесте 3

Қазақстан мен Түркиядағы 1-ші сынып ана тілі оқулықтарының өлшемдері

№	Оқулық атауы	Өлшемдері
1	Сауат ашу. 1-бөлім	17,5*22
2	Сауат ашу. 2-бөлім	17,5*22
3	İlkokul 1. Sınıf İlk Okuma Yazma kitabı	19,5*27,5
4	İlkokul Türkçe 1 Ders Kitabı	19,5*27,5

Гөкхан Ары (Gökhan Arı) оқулықтарды 3 өлшемде қарастырады. Оның айтуынша оқулық көп жағдайда (13x17см), орта (16x24см) және үлкен (19x27см) болып 3 өлшемде әзірленеді [4]. Бұл орайда оқулықтар кесте – 3 те көрсетілгендей Түркия оқулықтарының пішімі Қазақстан оқулықтарынан пішімінен үлкен екендігі анықталды.

Қорытынды және ұсыныстар. Бұл жұмыста Түркия және Қазақстандағы 1-ші сынып ана тілі оқулықтарының пішімі мен дизайны салыстырылады. Нәтижесінде бірнеше ерекшеліктер мен ұқсастықтар анықталып, талданды. Қорытындысында алынған нәтижелер төмендегідей:

1. Түркия және Қазақстандағы оқулықтар пішімі мен дизайн тұрғысынан бір-бірінен ерекше. Бейнеленуі, қаріп өлшемі және стилі, беттер саны, қағаз және мұқаба сапасы, түптелуі ерекше назар аудартады.

2. Түркияның ана тілі оқулықтарының бет саны (208+158) Қазақстанның оқулықтарының бет санына (125+112) қарағанда көп екендігі анықталды.

3. Түркия 1-ші сынып ана тілі оқулықтарында қанық түстер қолданылған суреттер, фотолар, каррикатуралар орын алған. Дегенмен оқулықтағы суреттерде бірнеше қателіктер бар. Мысалы, бейнеленген мультфильм кейіпкерлері оқулықтың біреше жерінде қаламсапты сол қолдарында ұстап тұр, түйе жануарының аяғы дұрыс бейнеленбеген т.б. Бұлар оқушыларды жаңылыстырады. Сондай-ақ бояу, сызу, жазу тапсырмалары «İlkokul 1. Sınıf İlk Okuma Yazma kitabı» оқулығында орындалатындықтан оқулық әр оқу жылында баспадан қайта басылып шығарылады.

4. Қазақстан 1-ші сынып ана тілі оқулығында кестелер мен сызбалар тапсырмалар үшін әзірленген. Оқулықтың 1-ші және 2-ші бөлімінің мұқабасында берілген суреттер бірдей, оқулықтың 1-ші бөлімі ашық көк түспен берілсе, 2-ші бөлімі жасыл түспен берілген. Барлық түстер қолданылған. Дегенмен оқулықта анық көрінбейтін суреттер кездеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- [1] Бабаев С.Б., Оналбек Ж.К. Жалпы педагогика: Оқулық – Алматы: Нұр-пресс, 2005 – 228 б.
- [2] Güneş F. Ders Kitaplarının İncelenmesi. – Ankara: Ocak Yayınları, 2002. – 140s.
- [3] Güneş F. Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi. – Ankara: Ocak Yay, 1997. – 240 s.
- [4] Gökhan A. Türkçe Ders Kitaplarındaki fiziksel ve biçimsel çözümler. Hakan Ülper (Editör) Türkçe Ders Kitabı çözümlenmeleri. (s.39-54). – Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2014.
- [5] Demirel Ö. ve Kıroğlu, K. Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. – Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2005. – S.187-197
- [6] Küçükahmet L. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu /3 Basım. – Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2011. – 400 s.
- [7] Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі «Педагогика және психология» /А.Қ.Құсайынов. – Алматы: Мектеп, 2002. – 256 б.
- [8] Қыяқбаева Ұ.Қ. Қазақ бастауыш мектептеріндегі білім беру мазмұнының қалыптасуы мен дамуы (1991-2007). Дисс. ...пед.ғыл.канд. – Алматы, 2008. – 141 б.
- [9] Оқулық басылымдарына қойылатын гигиеналық нормативтерді бекіту туралы. ҚР Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 19 тамыздағы № 611 бұйрығы. ҚР Әділет министрлігінде 2015 жылы 21 қыркүйекте №12089 болып тіркелді. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500012089> (Қаралған күні 09.10.2020).
- [10] Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения. В 2 томах. Т.1.– М., 1963. – 179 с.
- [11] Çeçen M. A. ve Çiftçi, Ö. İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. Ankara: Milli Eğitim Dergisi, 2007. – №173. – 39-49.
- [12] Çalık T. Türkçe Ders Kitaplarının Biçim ve Tasarımı. Ayşegül Ataman (Editör) Konu alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8 içinde (s. 1-14). – Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001. – S.1-14.

References

- [1] Babaev S.B., Onalbek Zh.K. Zhalpy pedagogika: Okulyk – Almaty: Nur-press, 2005 – 228 b.
- [2] Güneş F. Ders Kitaplarının İncelenmesi. – Ankara: Ocak Yayınları, 2002. – 140s.
- [3] Güneş Firdevs. Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi. – Ankara: Ocak Yay, 1997. – 240 s.
- [4] Gökhan A. Türkçe Ders Kitaplarındaki fiziksel ve biçimsel çözümler. Hakan Ülper (Editör) Türkçe Ders Kitabı çözümlenmeleri. (s.39-54). – Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2014.
- [5] Demirel Ö. ve Kıroğlu, K. Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. – Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2005. – S.187-197
- [6] Küçükahmet L. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu /3 Basım. – Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2011. – 400 s.
- [7] Kazak tili terimderininin salalyk gylymi tusindirme sozdigi «Pedagogika zhәне psihologiya»/A.K.Kusajynov. – Almaty: Mektep, 2002. – 256 b.
- [8] Қыяқбаева У.Қ. Kazak bastaуysh mektepterindegi bilim beru mazmunynyn kalyptasuy men damuy (1991-2007). Diss. ...ped.gyl.kand. – Almaty, 2008. – 141 b.
- [9] Okulyk basylymdaryna kojylatyn gigienalyk normativterdi bekitu turaly. KR Ul'tytk ekonomika ministrinin 2015 zhylygy 19 tamyzdagy №611 bujrygy. KR Adilet ministriginde 2015 zhyly 21 kyrkujekte №12089 bolyp tirkeldi. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500012089> (karalghan kuni 09.10.2020).
- [10] Ushinskij K.D. Izbrannye pedagogicheskie sochineniya. V 2 tomah. T.1.– M., 1963. – 179 s.
- [11] Çeçen, M.A. ve Çiftçi, Ö. İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. – Ankara: Milli Eğitim Dergisi, 2007. – №173. – 39-49.
- [12] Çalık, T. Türkçe Ders Kitaplarının Biçim ve Tasarımı. Ayşegül Ataman (Editör) Konu alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8 içinde (s. 1-14)/ – Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001. – S.1-14.

Сравнительное исследование учебников родного языка 1-х классов Казахстана и Турции с точки зрения формата и дизайна

А.А. Куралбаева

Международный казахско-турецкий университет имени Х.А.Ясауи

(Туркестан, Казахстан)

Аннотация

Целью данной статьи является сравнительное исследование формата и дизайна учебников родного языка 1-х классов Казахстана и Турции. Учебники являются одним из наиболее эффективных источников образования. Учебники играют важную роль в обретении сильного сознания и любви к родному языку, осмысления богатства, тонкости и красоты родного языка. Большая часть учебника состоит из текстов или фрагментов для чтения. В сравнительном исследовании учебников Казахстана «Сауат ашу. 1-часть», «Сауат ашу. 2-часть» и учебников Турции «İlkokul 1. Sınıf İlk Okuma Yazma kitabı», «İlkokul Türkçe 1 Ders Kitabı» были рассмотрены следующие особенности: объем учебников по физическим и структурным характеристикам, обложка и переплет учебника, количество страниц, использование цветов, текстура и качество бумаги, стиль и размер шрифта.

Ключевые слова: сауат ашу; учебник; формат; дизайн; обложка учебника.

Comparative study of 1-grades textbooks of the native language of Kazakhstan and Turkey in terms of format and design

A.A.Kuralbayeva

¹Khoja Ahmet Yasawi International Kazakh-Turkish University

(Turkestan, Kazakhstan)

Abstract

The purpose of this article is to comparative study of 1 grades textbooks of native language of Kazakhstan and Turkey in terms of format and design. Textbooks are one of the most effective sources of education. It is accepted that an important role in gaining a strong mother tongue consciousness and love by sensing the richness, subtleties and beauties of the native language play the texts. The majority of the textbook consists of texts or reading pieces. In comparison of textbooks of Kazakhstan “Sauat Ashu. 1-part”, “Sauat Ashu. 2-part” and textbooks of Turkey “İlkokul 1. Sınıf İlk Okuma Yazma kitabı”, “İlkokul Türkçe 1 Ders Kitabı” the following features were considered: the volume of textbooks on physical and structural characteristics, the cover and binding of the textbook, the number of pages, the use of colors, the texture and quality of paper, the style and size of the font.

Key words: sauat ashu; textbook; format; design; textbook cover.

Редакцияға 15.10.2019 қабылданды.